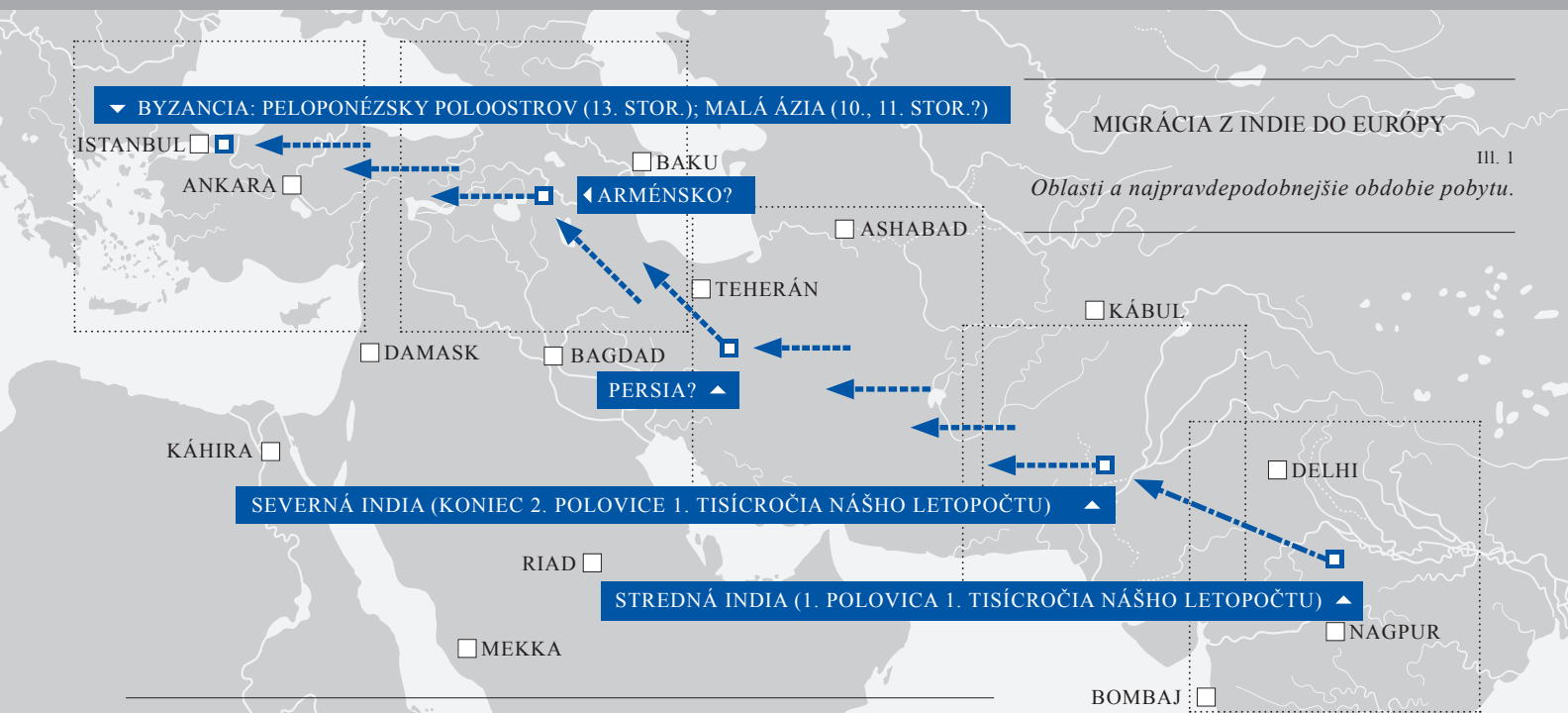

Z Indie do Európy

zostavené editormi

India | Migračný pohyb na Západ | Cesta do Byzancie – lexikón ako mapa? | Dómovia, Luriovia, Rómovia: bratrance, ale nie súrodenci | Rómovia v Byzantskej ríši | Athingani | Rómovia na Peloponézskom poloostrove

► Podľa lingvistiky, kultúrnej antropológie, histórie a v posledných rokoch predovšetkým podľa populačnej genetiky sa indický pôvod Rómov považuje väčšinou za fakt. Avšak, to ako sa predkovia Rómov dostali z Indie do Európy, kedy sa táto migrácia udiala, aké boli jej dôvody a kto presne títo ľudia boli, je zatiaľ otvorená otázka. Pre získanie dostatočného dôkazu o preeurópskej histórii Rómov je potrebné ďalšie bádanie.

ÚVOD

Indický pôvod Rómov je nepopierateľný. Analýzou rómčiny, jazyka Rómov, a jeho porovnaním s inými jazykmi by mohlo byť preukázané, že Rómovia migrovali zo strednej Indie do východných častí severnej Indie a pravdepodobne tam nejaký čas zostali. Potom sa pravdepodobne presunuli cez Perziu a Arménsko do Byzantskej ríše, do malej Ázie a neskôr do Grécka. Lingvistické zistenia dokazujú, že skupina, ktorá prišla do Byzantskej ríše, bola pomerne homogénna, pretože

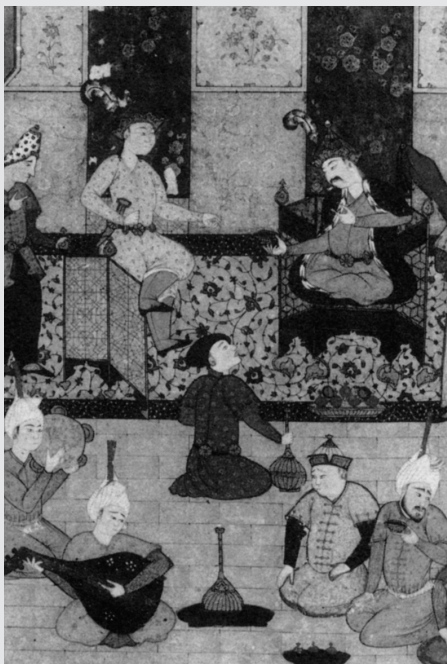
všetky skupiny Rómov, ktoré dnes existujú, majú spoločný jazykový základ. Zahŕňa zložky slovného zásoby a gramatiky pochádzajúcej z gréčtiny.

Rovnako, podľa nedávnych predbežných zistení populačnej genetiky, predkovia Rómov boli Indovia. Ako dokazuje analýza krvných skupín, boli súčasťou relatívne malej homogénnej skupiny. K rozlišovaniu vo vnútri tejto skupiny pravdepodobne dochádzalo iba v čase ich príchodu a počiatočného šírenia do Európy.

Rovnako ako lingvistika a genetika, aj kultúrna antropológia pred-

pokladá, že Rómovia pochádzajú z Indie. Kultúrna antropológia sa okrem iného zaoberá sociálno-kultúrnymi inštitúciami, ako sú tradičná forma právnej moci alebo špecifické pravidlá v rámci skupín, napríklad nariadenia o rituálnej čistote. Rovnaké pravidlá vo vnútri skupiny aj zvyky o rituálnej čistote je možné nájsť aj ako určité náboženské predstavy niektorých skupín Rómov na indickom subkontinente. Priame sociálno-kultúrne prepojenia medzi Rómami a Indmi však doposiaľ neboli dokázané.

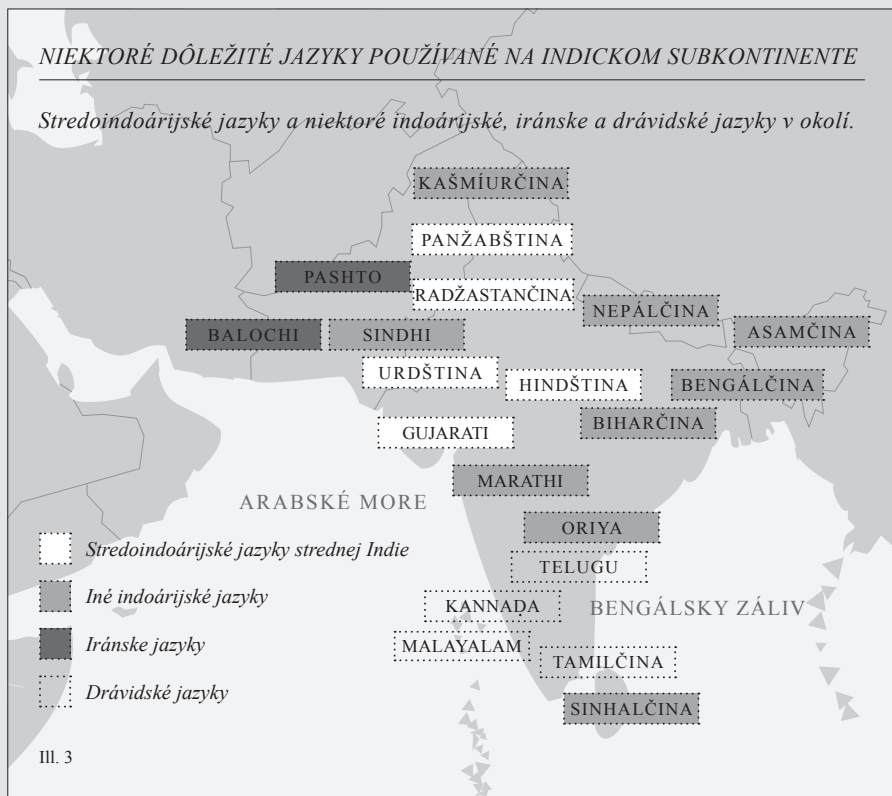
Napríklad historická veda dispo-

III. 2

Z perzského rukopisu zo 16. storočia: Bahram Gur zabáva Shangula z Indie

(from Fraser 1992, p. 34)

nuje prameňmi, v ktorých sa nespomínajú Rómovia, ale len skupiny, ktoré v mnohých ohľadoch pripomínajú Rómov a ktoré boli za Rómov v minulosti považované.

Aj keď žiadny z týchto predpokladov nie je možné dokázať, dokumenty z Perzie a z arabských oblastí nám umožňujú vytvoriť si predstavu o nomádskom obyvateľstve tých regiónov,

cez ktoré Rómovia počas svojej migrácie z Indie do Európy pravdepodobne prechádzali.

INDIA

Lingvistické metódy umožňujú determinovať priestorový a časový pôvod indoárijského jazyka. Predovšetkým zmeny v jazykovom systéme pomáhajú vyvodzovať závery o pôvode jazyka.

Rómčina sa však nedá len tak jednoducho klasifikovať. Mnohé jej črty sú zhodné s takzvanými stredoindoárijskými jazykmi. Patria sem jazykové skupiny Hindi-Urdu, Pandžáb, Gudžarát, Rádžastan. Rovnako nesie spoločné črty so severnými indoárijskými jazykmi, ako je napríklad Kašmírčina. Na základe týchto a aj ďalších úvah sa dospelo

k záveru, že predkovia Rómov pôvodne žili v strednej Indii. Ešte pred začiatkom nášho letopočtu migrovali do severozápadnej Indie, kde pobudli dlhšiu dobu, až kým sa nevydali na západ. Túto teóriu, ktorá je dnes všeobecne uznávaná, nastolil v roku 1927 britský špecialista na orientálne štúdie Ralph Turner. [Illi. 1, 3]

MIGRAČNÝ POHYB NA ZÁPAD

Presný čas odchodu Rómov z Indie nie je známy. Lingvistické dáta nemôžu určiť presný dátum a neexistujú písomné historické pramene, ktoré by popisovali migráciu Rómov cez Blízky východ. Spisovatelia tieto udalosti spomínajú už iba s odstupom niekoľkých storočí. Vo svojej knihe

Šáhnámé (Kniha kráľov), ktorú perzský básnik Ferdowsi napísal v roku 1011, spomína legendu, podľa ktorej indický kráľ Shangul dal perzskému vládcovi (šáh) Bahramovi V (420-438) 10 000 takzvaných „Luriov“ ako dar, aby svojou hudbou zabávali kráľových ľudí. Bahram dal Luriom za ich službu zrno, ktoré mali zasieť, ale oni ho zjedli a žiadali o ďalšie. V dôsledku toho vládca (šáh) poslal Luriom do sveta na chrbtoch svojich zvierat. Podobné le-

gandy sa spomínajú aj v prácach iných historiografov. [Ill. 2]

Existujú dôkazy o imigrácii rôznych severoindických skupín do oblasti Perzie počas vlády Bahrama V. Niektorí výskumníci stotožnili kmeň „Luriov“ (v arabských prameňoch nazývané aj ako „Zotti“ a „Džáti“) s Rómami, a preto sa predpokladal ich odchod z Indie už v 5. storočí. Týmto spôsobom bola vysvetlená aj absencia arabských slov v rómskej (pôvodnej)

RÓMČINA – MODERNÝ INDOÁRIJSKÝ JAZYK

Pôvodné indoárijské slová v Rómčine majú značný morfosyntaktický potenciál, čo znamená, že z jedného slova je možné za pomoci špecifických prípon vytvoriť väčšie množstvo ďalších slov:

RÓMSKY	SLOVENSKY
bar-o	veľký, objemný; mocný; starší
bar-ipen	veľkosť, znamenitosť, hrdosť
bar-ikanipen	okázalosť, snobstvo
bar-ikanarel pes	zväčšiť
bar-arel	fintiť sa, obliecť sa príliš slávnostne
bar-arel avri	vychovávať deti
bar-arel pes	chvastať sa/ chváliť sa
bar-uvel (barol)	rásť
bar-eder	úradník (doslova "ten väčší")

Na tomto príklade je vidno, že značná časť gramatiky rómčiny je indoárijského pôvodu. Dnešná rómčina sa považuje za moderný indoárijský jazyk.

III. 4

O PÔVODE RÓMOV – MODERNÉ LEGENDY

Rýchly prieskum na internete ukazuje nasledovné výsledky: "Sintiovia, Rómovia a príbuzné skupiny obyvateľstva" pôvodne pochádzajú z "územia Indie". V 9. a 10. storočí boli "odvlečení" Arabmi a v 11. storočí dovlečení ako "väzni" "Moslimami" počas ich ťažení (konkrétne „asi 500 000 'Cigánov'") alebo imigrovali – "v menších skupinách" – v 14./15. storočí "cez severnú Afriku a Balkán do Európy", kam boli tiež „dovlečení ako otroci“ 200 rokov predtým, atď.

Skôr ako vo „faktoch“, ktoré akože opisujú, hodnota týchto teórií alebo domnienok o pôvode Rómov často tkvie v motívoch, ktoré sú na ich počiatku. Treba však podotknúť, že samotní Rómovia nemajú o svojom pôvode žiadne legendy ani mýty. Tradície si v minulosti a v prevažnej väčšine ešte aj dnes zachovávajú iba ústnym podaním a väčšina Rómov vidí otázku svojho pôvodu predovšetkým v politickom kontexte mnohých emancipačných procesov, ktoré sa objavujú v poslednej dobe.

III. 5

slovnej zásobe, pretože Perzia sa dostala pod arabskú nadvládu až počas siedmeho storočia a kým rómčina obsahuje slová z perzštiny, nevyskytujú sa v nej žiadne slová pochádzajúce z arabčiny. V dôsledku toho sa dospelo k záveru, že Rómovia opustili Perziu pred arabskou inváziou. Legenda o Lurioch sa preto môže týkať Rómov, ktorí na svojej ceste na západ najprv opustili Indiu a neskôr v 5 storočí Perziu.

Tieto závery však nemusia byť nevyhnutne pravdivé. Po prvé, existuje viacero verzií legendy o Lurioch, ktoré sa líšia v podstatných bodoch a boli zapísané iba 500 rokov po danej uda-

losti. Spoľahlivosť takýchto prameňov sa hodnotí porovnaním legiend o pôvode Rómov a tie sa radujú ešte aj v súčasnosti. Legendy nám neposkytnú žiadne relevantné historické fakty, iba neurčité informácie o tom, že veľmi dávno do Európy prišiel vtedy neznámy národ. [III. 5]

Rovnako aj druhý argument o absencii arabských slov v rómčine nie je celkom rozhodujúci, pretože Arabi tvorili iba veľmi málo početnú vládnucu vrstvu a jazykom, ktorým v krajine hovorila nie veľmi vzdelaná a menej vplyvná väčšina obyvateľstva, bola aj naďalej perzština. Rómovia mohli žiť

v Perzii pod arabskou vládou bez toho, aby do svojho jazyka prijali arabské slová. [III. 6]

Je však isté, že už v období medzi 3. a 5. storočím migrujúce skupiny ľudí, ktoré pôsobili predovšetkým v službách, odišli z Indie smerom na západ. Rómovia buď boli medzi nimi, alebo neboli. Preto väčšina výskumníkov dnes usudzuje, že Rómovia opustili Indiu niekedy medzi 3. a 10. storočím, najpravdepodobnejšie medzi 8. a 10. storočím.

CESTA DO BYZANCIE – LEXIKÓN AKO MAPA?

Lingvisti rozdeľujú lexiku rómčiny (teda slovnú zásobu rómskeho jazyka) na staršiu predeurópsku lexiku a mladšiu európsku slovnú zásobu. Predeurópska časť obsahuje indoárijské, perzské, arménske a grécke slová. Tieto slová používajú skoro všetci ľudia hovoriaci rómčinou.

Európska časť slovnej zásoby rómčiny sa formovala počas migrácie jednotlivých skupín do Európy, a preto sa tieto slová v každej skupine Rómov odlišujú. Pôvodná slovná zásoba tak odrzkadľuje predeurópsku históriu Rómov, ich cestu z Indie cez Perziu a Arménsko do Byzantskej ríše v Malej Ázii, až nakoniec do gréckej Byzancie. Preto sa môže zdať opodstatnené rovnakým spôsobom odvodiť cestu Rómov cez Európu. [III. 1, 9]

Výskumníci často, či už priamo alebo nepriamo, spájajú počet prevzatých slov s dĺžkou pobytu Rómov v tej ktorej oblasti. Preto veľký počet gréckych slov môže znamenať, že Rómovia pobudli v oblasti pod vplyvom Byzantskej ríše pomerne dlhú dobu, na druhej strane menší počet slov pochádzajúcich z arménčiny znamená, že cez Arménsko Rómovia iba prešli na ceste do Európy. Tieto fakty je však možné interpretovať aj iným spôsobom.

Lingvista Yaron Matras prináša argumenty v prospech spojenia medzi Rómami a kastami obchodujúcich nomádov v samotnej Indii, takzvanými "Dómami":

"Hypotéza zahrňujúca Dómov nám dovoľuje priradiť sociálno-etnické profily skupín ako řom, lom, dom, luti alebo kurbati spolu s indickou skupinou Dom k starovekým tradíciám a nie hľadiet na ne len ako na náhodnú podobnosť alebo spoločné črty získané danými skupinami osobitne na rôznych miestach a v rôznom čase. Táto teória by tak isto vysvetľovala etnonymá, ktoré sú odvodené z názvov kást (řom, dom, lom) ako aj spoločné pomenovanie kategórie nerómskych, cudzích ľuď a navyše je v súlade aj s migráciou na

západ, ktorá prebiehala v opakovaných cestách jednotlivých skupín hľadajúcich uplatnenie v špecifických remeslách. [...]

To, čo robí túto hypotézu atraktívnu, je fakt, že pomocou nej je možné vysvetliť podobnosti v sociálnej organizácii a etnickej identite ako aj lingvistickú diverzitu. Kastový pôvod sa nemusí prekrývať s geografickým alebo lingvistickým pôvodom, aj keď všetky dotknuté skupiny pochádzajú z Indie a hovoria indoárijskými jazykmi. Preto mohli predkovia Rómov, Domov, Lomov aj napriek geografickej roztrúsenosti a lingvistickej rôznorodosti zdieľať rovnakú sociálno-etnickú identitu."

Ill. 7 (z Matras 2002, str. 16)

sobom. Fakt, že rómčina obsahuje viac perzských slov ako arménskych, nemusí nevyhnutne znamenať, že Rómovia žili v Perzii dlhšie ako v Arménsku. Možné je aj to, že ich kontakt s väčšinou populáciou, napríklad kvôli ekonomickým rozdielom, bol intenzívnejší v Perzii ako v Arménsku. V súčasnosti lingvisti

predpokladajú, že okrem dĺžky pobytu v danej krajine má na vývoj jazyka vplyv predovšetkým kontakt medzi rôznymi skupinami obyvateľstva. Je dokonca možné, že slová v rómčine, ktoré nemajú indoárijský pôvod, odrážajú viaceré vplyvy, pod ktoré sa Rómovia dostali v jednom regióne, a preto neodrážajú postup

ich migrácie. Lingvista Yaron Matras upozornil na príklad južnej Anatólie, kde sa v období existencie Antiochie mohli Rómovia dostať do kontaktu so všetkými jazykmi, ktoré ovplyvnili rómčinu v priestore Ázie.

DÓMOVIA, LURIOVIA, RÓMOVIA: BRATRANCI, ALE NIE SÚRODENCI

Mnohé skupiny obyvateľstva s úzkym prepojením na Indiu žili alebo ešte stále žijú na Blízkom východe, v dnešnom východnom Turecku, Iraku, Iráne a v Afganistane. Všetci inklinujú rovnako ako ich predkovia ku kočovným a obslužným profesiám, predovšetkým k spracovaniu

kovov a profesiám v zábavnom priemysle. Sú vyčleňovaní z väčšiny populácie a kontakt s ňou sa obmedzuje na striktné ekonomické vzťahy. Niektoré z týchto skupín ešte aj dnes hovoria indoárijskými jazykmi: etnické skupiny Dómovia, Karači alebo Kurbati na Blízkom východe (v Sýrii, Palestíne, Jordánsku, v minulosti tiež v Iraku, Iráne a Azerbajdžane) hovoria jazykom Domari, ľud Paríjovia v Tadžikistane používa obdobu radžastánskeho jazyka, etnická skupina

Inku a Džáti v Afganistane používa stredoindoárijský jazyk rovnako ako Dómovia z údolia Hunza v severnom Pakistane. Ostatné skupiny rómskeho obyvateľstva od Kaukazu po Sudán poznajú tajné jazyky, ktorých lexika je úplne alebo čiastočne indoárijského pôvodu, ako napríklad ľud Karači a Lutiovia v Iráne, Nawarovia z Egypta, ľud Bahlawan v Sudáne a Boša alebo Lomovia v Arménsku, ktorých jazyk sa nazýva lomavren.

Rovnako v rôznych regiónoch In-

DEDIČSTVO POBYTU RÓMOV V BYZANTSKEJ RÍŠI ZACHOVANÉ V RÓMČINE

Pobyt Rómov v Byzantskej ríši sa odrazil v jazyku Rómov. Všetky dialekty, ktorými rozprávajú rôzne skupiny Rómov po celom svete, obsahujú veľké množstvo slov pochádzajúcich z gréčtiny.

PRÍKLADY SLOV GRÉCKEHO PÔVODU

RÓMSKY	amoni, amoji, lamoni, amuni	SLOVENSKY	nákova
	drom, drumo		cesta
	foros, foro		mesto
	karfín, krafín, karfí, krafni		klíneč, nechť
	angalin, angali, jangali, gani		objatie, zovretie
	cipa, cipo, cepa		koža
	xolin, xoli, xoj, holi		hnev, smútok, vášeň
	kurko, kurke		nedeľa, týdeň
	sviri, sivrí, svirind, sfiri		kladivo
	skamin, skami, štamin		stolička, lavica

V Byzantskej ríši prišli Rómovia do kontaktu s inými etnickými skupinami. Slová z iných jazykov, predovšetkým z Arménčiny, prenikli do Rómčiny na pôde Byzantskej ríše. Arménska menšina v Byzancii bola pomerne početná. Odborníci udávajú príklad alánskeho slova “verdan” (voz), ktoré sa dostalo do rómčiny. Alánia, dnešné Osetsko, bolo pomerne malé kráľovstvo na severnom Kaukaze. Rómovia sa tam pravdepodobne nikdy počas svojho pobytu na Blízkom východe nedostali. Aláni, rovnako ako aj iné etnické skupiny, boli najímaní do Byzantskej armády a ich slovo “verdan” sa mohlo ľahko dostať do rómčiny priamo alebo prostredníctvom iných jazykov, ktorými sa v Byzancii hovorilo.

III. 8

VRSTVY PREDEURÓPSKEJ SLOVNEJ ZÁSObY RÓMČINY

INDOÁRIJSKÁ VRSTVA

jekh, duj, trin	jeden, dva, tri
daj, dej	matka
bokh, bok	hlad
thud	mlieko
vast, vas, va	ruka

IRÁNSKA VRSTVA

ambrol, brol	hruška
baxt, bax, bast	šťastie
phurt	most
angušto, anguš	prst

ARMÉNSKA VRSTVA

dudum	tekvica
čekat, čikat	čelo, priečelie
grast, gra, graj	kôň

GRÉCKA VRSTVA

efta, oxto, enja	sedem, osem, deväť
papin, papni	hus, kačica
ora	hodina
zumi	polievka

III. 9

Slová z predeurópskej slovnej zásoby, ktoré sú spoločné pre všetky dialekty rómčiny.

die existujú skupiny nomádov, ktoré sa špecializujú na isté profesie, ako sú napríklad kováči, košíkari, predavači koní, hudobníci a tanečníci. V rámci kastového systému sú títo nomádi nazývaní “Dom”. Na Strednom východe sa tento termín spája s autonómom “Dom”, v Pakistane “Doma”, v Arménsku “Lom” a v Európe Rómovia (“Řom”, “Róm”). Mnohí z týchto nomádov žijúcich v Indii alebo mimo nej, ktorí kočujú z ekonomických dôvodov, majú podobné pomenovania pre ľudí, ktorí nepatria do ich skupiny: v rómčine je to “gadžo” (“ne-Róm”), v jazyku Domari “kažža”, v jazyku Lomavren “kača”; v Indii v jazyku Dom “kājwā”, v jazyku Kandžari “kājarō”, v

jazyku Sasi “kajjā”, v Nati “kājā”. Toto slovo má navyše napríklad v rómčine aj význam “usadený” alebo “roľník”, čo dokazuje, že samých seba Rómovia definovali ako tých, ktorí nie sú usadení. Nápadné podobnosti týchto indických alebo z Indie pochádzajúcich skupín obyvateľstva či už v sociálnom alebo lingvistickom smere priviedli niektorých výskumníkov k predpokladu o spoločnom pôvode všetkých alebo prinajmenšom väčšiny týchto skupín. Napriek všetkým lingvistickým podobnostiam nedávny výskum skôr poukazuje na rôzny pôvod jazykov a celkom určite na rôzne časové rozpätie migrácie Rómov, Dómov a Lómov.

Nech už za pravdivý považujeme ktorýkoľvek argument, faktom zostáva, že na Blízkom východe existujú skupiny obyvateľstva, ktorých sociálne a etnické korene pravdepodobne siahajú do špecifickej indickej kasty “Dom”. Kasta nie je definovaná v lingvistickom ani bližšie v etnickom zmysle. Aj keď do tejto kasty v určitom čase pravdepodobne patrili Rómovia ako aj všetky ostatné skupiny, ktoré sme spomínali v predchádzajúcich riadkoch, nevytvára to nevyhnutný predpoklad spoločného genetického alebo lingvisticko-genetického pôvodu. [III. 7]

RÓMOVIA V BYZANTSKEJ RÍŠI

Okrem slov pochádzajúcich z Indie najväčšia časť slovnej zásoby rómčiny, ktorá je spoločná pre všetky dialekty

rómčiny, pochádza z gréčtiny. Dokonca sa dá povedať, že od Grékov si Rómovia osvojili kompletne nové a charak-

VÝBER DANÍ

Nasledujúca korešpondencia je dôležitou súčasťou histórie Rómov v Byzantskej ríši, a to z dvoch dôvodov. V prvom rade je to prvý jasný dôkaz o prítomnosti Rómov v Byzantskej ríši, pretože v oboch textoch sa používa grécke pomenovanie tejto etnickej skupiny. Po druhé, je to najstaršia spomienka o zdaňovaní „Egyptanov a Athinganov“, čo v tej dobe už pravdepodobne bolo bežnou praxou a znamená to, že koncom 13. storočia už Rómovia museli byť začlenení do Byzantskej spoločnosti.

Dôkazom môže byť list Gregora II z Cypru, konštantinopolského patriarchu (1283-1289), adresovaný Megasovi Logothetesovi Theodorovi Muzalonovi, vysokému hodnostárovi ríše (list 117, publikovaný v *Eustratiades*), týkajúci sa jeho diplomatického zásahu na požiadanie Monembasana:

“(...) Istý Monembasan, ktorý sa pripravuje na vyberanie daní od takzvaných Egyptanov a Athinganov, ma úpenlivo prosil: ‘Prihovorte sa za mňa, môj pane, a otvorte pre mňa, úplne zroneného, pánovo srdce. Prihovorte sa za mňa, aby sa nado mnou zľutoval a

zbavil ma úzkosti, tak aby som sa opäť nedostal do nebezpečenstva, v ktorom som sa už nachádzal a ktoré prekračuje všetky hranice spravodlivosti (...)’”

Patriarcha požiadal Megasa Logothetesu o audienciu a pomoc pre žiadateľa. Megas Logothetes odpovedal patriarchovi nasledovné (list 118, publikovaný v *Eustratiades*):

“(...) S ohľadom na žiadosť o zásah nášho najmilosrdnejšieho vládcu vo veci vyberača daní, ktorý utrpel nepravosti: Ak je na vyberačovi daní spáchaná nepravosť a je mu odcudzené to, čo predtým vyzbieral, ten, čo si ponechá najväčšiu časť toho, čo výberca daní vyzbieral, sa nie vždy dopúšťa nepravosti a bolo by lepšie, keby mu niekto uškodil tak, aby on sám už nemohol páchať nepravosti (...)”.

III. 10

Pútnik Arnold von Harf zaznamenal v roku 1497:

“Vybrali sme sa na okraj mesta. Žije tam mnoho chudobných, čiernych, hoľých ľudí. Ich obydlia sú malé domy so strechami pokrytými trstinou, spolu tam takto žije dohromady asi sto rodín. Volajú ich Cigáni [“Sujginner”], v našich krajinách sú známi ako pohania z Egypta [“Heiden”], ktorí cestovali cez naše územia. Venujú sa mnohým remeslám, ako sú napríklad, obuvníctvo, skalotepectvo a kováčstvo.

Bolo zvláštne vidieť nákovu priamo na zemi. Kováč pri nej sedel rovnako, ako u nás sedia krajčír. Neďaleko neho, taktiež na zemi, sedela jeho žena, ktorá priadla a medzi nimi bol oheň. Vedľa nich boli dva páry kožených mechov do polovice zahrabaných v zemi. Z času na čas pradúca žena zdvihla jeden z mechov a nafúkla ich tak, aby popri zemi prúd vzduchu rozduchal oheň a kováč mohol ďalej pracovať.

Títo ľudia pochádzajú zo zeme s názvom Gyppe, ktorá leží asi 65 kilometrov od Methoni. Turecký vládca okupoval toto územie pred

teristické zložky gramatiky. [Ills. 8, 9] Predpokladá sa, že Rómovia strávili pod vplyvom Byzantskej ríše dlhší čas, počas ktorého u nich došlo k zásadným zmenám. V 10. storočí sa Byzantská ríša tiahla od Arménska a Kaukazu na výcho-

de cez Malú Áziu až do Grécka na západe. Ale až do 13. storočia, teda do času, keď už môžeme s vysokou mierou pravdepodobnosti povedať, že Rómovia prišli na Peloponézsky polostrov, neexistujú smerodajné pramene z Byzantskej ríše. Prvý

jasný dokument potvrdzujúci prítomnosť Rómov v Byzancii je z osemdesiatych rokov 13. storočia a je to list, v ktorom sa spomína výber daní od „Egyptanov“. [III. 10]

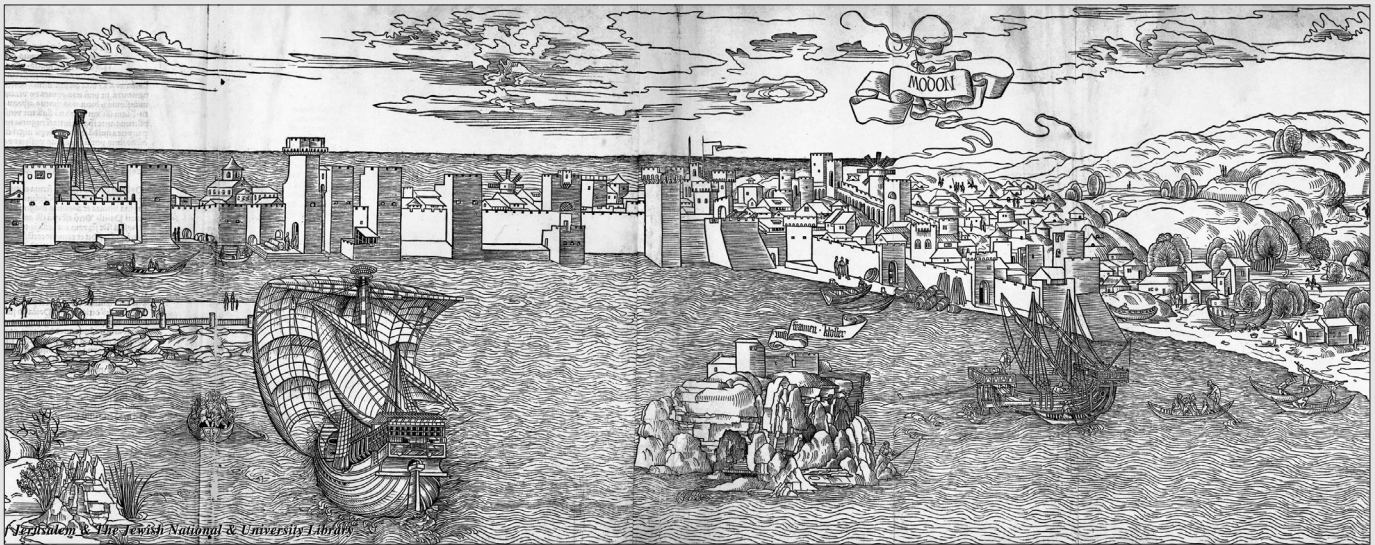
ATHINGANI

V Byzantskej ríši žili skupiny obyvateľstva, ktoré vedci stotožňovali s Rómami. V prvom rade to boli skupiny Athinganoi alebo Athingani, Aigupti a Mandopolini, Katsibeli a Loriovia. Podobne sa vytvárali ku skupinám na Blízkom východe sociálne paralely k Rómom na základe indického kastového systému. Niektorí vedci predpokladajú, že pojmy „Athingani“ a „Aiguptos“ sa neskôr vyvinuli do bežne používaných

pojmov označujúcich Rómov, pojmy pre Rómov v slovanských jazykoch (česky „cikán“, slovensky „cigán“, atď.) a nemecký výraz „Zigeuner“ alebo taliansky „zingaro“ je odvodený od slova „athingani“; predpokladá sa, že pojem „Aiguptos“ je etymologickým základom anglického slova „Gypsy“, španielskeho „Gitano“ alebo francúzskeho „Gitan“.

Grécky výraz „Athingani“ znamená „ľudia, ktorí nechcú, aby sa ich iní dotýkali, tí ktorí nechcú byť dotýkaní, ktorí sú nedotknuteľní. Pražská indologička a špecialistka na rómsku tematiku Milena Hübschmannová navrhla,

že pomenovanie „Athingani“ môže mať pôvod v nariadeniach o rituálnej čistote, ktoré sú v Indii bežné a ktoré niektoré skupiny Rómov dodržiavajú. Preto Athingani, podobne ako niektoré skupiny Rómov dnes, dodržiavali v istých ohľadoch odstup od všetkých ostatných alebo ich aspoň považovali za odlišných, iných. Ale táto teória nebola všeobecne prijatá. Napríklad Yaron Matras odvodzuje pojem „cigán“ zo starotureckého pojmu „cighan“ (chudobný) a správne upozorňuje na nedostatočné pramene, ktoré by hypotézy o pôvode „Athingani“ podopreli. V skutočnosti totiž nevieme,

III. 11
Utrechtský maliar Erhard Reuwich sa v roku 1483 až 1484 zúčastnil spolu s Bernhardom von Breydenbachom púte do Palestíny, kde zachytil niekoľko miest, medzi inými aj Methoni, ktoré boli v roku 1486 pomocou drevorytu prvýkrát aj vytlačené.

(1486, Modon, od Erharda Reuwicha, drevoryt; z knihy Bernharda von Breydenbacha (1486) Peregrinatio in Terram Sanctam; digitalizované Hebrejskou univerzitou v Jeruzaleme a Židovskou národnou a univerzitnou knižnicou)

60 rokmi, ale mnohí aristokrati a páni sa mu odmietli podvoliť a ušli do našej krajiny, do Ríma k Svätému otcovi, u ktorého hľadali bezpečie a podporu. Na ich žiadosť odoslal listy rímskemu cisárovi ako aj všetkým princom ríše, v ktorých im odporúčal, aby garantovali bezpečnosť tohto sťahovania a prejavili podporu týmto ľuďom, pretože boli vyhnaní zo svojej krajiny kvôli svojej kresťanskej viere. Avšak žiadni z princov, ktorí boli týmito listami oslovení, nepomohli. A tak zomreli v chudobe, prenechajúc Pápežské listy ich potomkom, ktorí stále putujú po krajine

a samých seba nazývajú Malí Egypťania. Prirodzene, toto nie je pravda, pretože ich rodičia sa narodili v regióne Gyppe nazývanom tiež Tzingania, ktorý leží ani nie v polovici cesty medzi Kolínom nad Rínom do Egypta.”

III. 12 (z Gilsenbach 1994, str. 114)

ktu Athingani naozaj boli.

Po prvýkrát sa Athingani spomínajú v náboženských textoch okolo roku 800. Hovorí sa tam o ľuďoch, ktorí predpovedajú budúcnosť, vykonávajú obrady a pokúšajú sa ovplyvniť ostatných ľudí svojím nehanebným, teda nekresťanským, učením. V jednom prameni z hory Athos z roku 1068 sa spomínajú „Adsincani“ (gruzínska podoba slova) ako čarodejníci a šarlatáni. Náboženské texty z 12. a zo začiatku

14. storočia varujú pred predpovedaním budúcnosti ľuďmi Athingani. V 13. storočí boli Athingani po prvýkrát stotožnení s takzvanými „Egypťanmi“, a to v korešpondencii týkajúcej sa mesta Monemvasia (bývalé mesto Malvasia) na Peloponézskom polostrove. Tento termín sa v Grécku používa dodnes ako exonymum pre Rómov. [III. 10]

Exonymá, čiže domáce podoby predovšetkým zemepisných pomenovaní, nemôžeme priamočiaro považovať

za smerodajné pri posudzovaní ľudí, ktorých pomenúvajú. V prípade pojmu Athingani sa zdá byť pravdepodobné, že tento termín označoval Rómov a možno aj iné skupiny obyvateľstva. Ak by sme prijali túto teóriu, potom mohli Rómovia žiť v Byzantskej ríši už v 8. alebo 10. storočí. Avšak s istotou môžeme povedať iba to, že Rómovia žili na západnom pobreží dnešného gréckeho územia od 13. storočia.

RÓMOVIA NA PELOPONÉZSKOM POLOOSTROVE

Taliankym a nemeckým cestovateľom, ktorí sa počas svojej púte do Svätej zeme – Palestíny zastavili v meste Methoni (Modon) na Peloponézskom polostrove, vďačíme

za viaceré zmienky o vtedajších Rómoch. Mesto Methoni bolo na polceste medzi Benátkami a Jaffou a bolo cestovateľmi obľúbené hlavne kvôli bezpečnému prírodnému prístavu. [III. 11]

V roku 1381 Benátčan Leonardo di Niccolo Frescobaldi napísal, že videl niekoľko “Romnites” za hrad-

bami mesta Methoni. O sto rokov neskôr Bernhard von Breydenbach, dekan katedrály v Mohuči, na svojej spiatočnej ceste z púte do Svätej zeme napísal, že v okolí mesta videl 300 chatrčí, v ktorých žili čierni a škaredí „Egypťania“. Napísal tiež, že Saraceni z Nemecka, ktorí vraj tvrdia, že pochádzajú z Egypta, v skutočnosti

POBYT MAZARISOV V HÁDES

V práci načrtnutej ako fiktívny list z 21. augusta 1415, ktorý bol adresovaný Holobolovi z podsvetia, Mazaris opisuje existujúce podmienky na polostrove:

“Na Peloponéze, ako sám veľmi dobre vieš, och, priateľ môj, žije zmes najrôznejších národov, nie je jednoduché ani príliš dôležité nájsť medzi nimi hranice, ale každé ucho ich dokáže jednoducho rozlíšiť podľa jazyka, ktorým hovoria. Ti hlavni sú Lakedaimonci, Taliani, Peloponézania, Slovania, Illýri,

Egyptáňa a Židia (a medzi nimi je dosť ľudí so zmiešaným pôvodom), všetkých sedem hlavných (národov).”

Na základe toho, že Mazaris zaradil Rómov medzi sedem hlavných národov na Peloponéze tohto času, ako aj to, že hovorili svojím jazykom na verejnosti, môžeme predpokladať, že ich prítomnosť na polostrove bola početná.

III. 13

pochádzajú z “Gyppe” neďaleko Methoni a napísal tiež, že boli špióni a zradcovia (pojem “Saraceni” bol spoločným názvom pre Turkov a Arabov používaný v Európe). V roku 1491 Dietrich von Schachten podal správu, že za mestskými hradbami Methoni na kopci je postavených veľa chatrčí, ktoré boli domovom „Zigeuner” (“Cigáni”), ako ich v Nemecku volali. Podľa zápiskov von Schachtena mnohí z nich boli veľmi

zruční kováči.

Aj cestovateľ Arnold von Harf do svojich zápiskov v roku 1497 písal o obyvateľoch Methoni, ktorých volal “Sujginer” (“Cigáni”). Podľa zápiskov von Harfa títo ľudia nazývali samých seba „malými Egyptanmi“, avšak nepochádzali z Egypta, ale z regiónu neďaleko mesta “Gyppe” nazývaného tiež “Tzingania” asi tak 65 kilometrov od Methoni. Údajne v roku 1440 utiekli pred tureckými

dobyvateľmi. Avšak zmienky o Rómoch z tej doby nepochádzajú iba od pútnikov. Existujú tiež zmienky, ktoré sa nachádzajú v básňach byzantského folklóru z 13. storočia, ktoré sa najväčšou pravdepodobnosťou odkazujú na Rómov. V jednej takejto básni sa spomínajú Egyptáňa na Peloponéze s takou prirodzenosťou, že môžeme predpokladať, že títo ľudia boli v Byzantskej ríši dobre známi. [Illi. 12, 13]

ZÁVER

Už od času, keď prví Rómovia vstúpili na európsku pôdu, si ľudia opakovane kládli otázky o ich pôvode. Tieto otázky však často viedli k najrôznejším teóriám. Súčasní výskumníci s nimi v žiadnom prípade nesúhlasia. Avšak fakt, že ešte ani dnes neexistujú jednoznačné historické pramene o predeurópskej histórii Rómov, neustále podporuje vznik nových predpokla-

dov a hypotéz. Nedostačujúce fakty poskytujú živnú pôdu pre rôznorodé názory, motívy a ciele tých, ktorí sa odpoveďami na tieto otázky zaoberajú. Napríklad rómski predkovia v Indii boli buď bojovníci alebo učenci, Brahmani alebo Pariahovia. V nedávnych vedeckých textoch sa objavil názor, že Rómovia neexistovali, že boli iba konštruktom nerómskej väčšiny. Rôzni sa aj názor na čas ich odchodu z Indie, niektoré zdroje udávajú

neskoré 12. storočie, iné 3. storočie. Žiadne z týchto predpokladov nie sú jednoznačnou „pravdou“, sú iba viac alebo menej presvedčivými dôkazmi. Aj keď by vedecká rekonštrukcia predeurópskej histórie Rómov nepriniesla žiadne nezvratné dôkazy, podnietila by vedeckú diskusiu o opodstatnenosti rôznych hypotéz. Lingvistika a kultúrna antropológia by pritom zohrávali v tejto diskusii hlavnú úlohu.

Bibliografia

Fraser, Angus (1992) The Gypsies. Oxford / Cambridge: Blackwell | Gilsenbach, Reimar (1994) Weltchronik der Zigeuner, Teil 1. Frankfurt am Main: Peter Lang | Hübschmannová, Milena (1972) What can Sociology suggest about the Origin of Roms. In: Archiv orientální 40/1, pp. 51-64 | Kenrick, Donald (2004) Gypsies: from the Ganges to the Thames. Hatfield: University of Hertfordshire Press | Kenrick, Donald / Taylor, Gillian (1998) Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies). Lanham: The Scarecrow Press | Matras, Yaron (2002) Romani. A Linguistic Introduction. Cambridge: Cambridge University Press